

Diskors ta' l-Gheluq fis-Serata Kommemorattiva f'Ġieħ Karmen Mikallef Buħaġar

Bernard Micallef Il-President ta' l-Akkademja tal-Malti
(23.2.05 Ċentru Robert Samut)

Sinjuri,

Se nagħlaq din il-kommemorazzjoni bi hsieb qasir dwar żewġ hidmiet ewlenin ta' Karmen Mikallef Buħaġar li dwarhom smajna diskorsi u rajna preżentazzjonijiet illum: l-ewwel hidma hi l-korrispondenza tagħha ma' Dun Karm, u t-tieni hi l-fondazzjoni li waqqfet biex tistabbilixxi lill-istess poeta bħala istituzzjoni kulturali. Karmen Mikallef Buħaġar wettqet hafna aktar minn dan matul ħajjitha, iżda nixtieq niffoka fuq dawn iż-żewġ hidmiet tagħha, għax bejniethom nara kontinwità eżemplari, il-kontinwità bejn il-poeta bħala bniedem u l-poeta bħala kultura.

It-transizzjoni ta' Karmen Mikallef Buħaġar minn Dun Karm bħala bniedem li tikkorrispondi miegħu bl-ittri għal Dun Karm bħala istituzzjoni letterarja, li tikkorrispondi magħha b'mezzi oħra, ngħidu aħna bil-pubblikazzjonijiet u bil-preżentazzjonijiet letterarji, hija transizzjoni li tixraq hafna lid-dinja letterarja ta' illum, meta qegħdin nitkellmu dwar il-mod kif l-awtur jibda u jibqa' jeżisti bħala prodott kulturali fil-qarrejja tiegħu, jew fl-istituzzjoni letterarja li żzomm l-arti tiegħu fis-seħħ. Karmen Mikallef Buħaġar addattat ruhha għaċ-ċirkustanza ta' poeta mejjet billi biddlet il-korrispondenza epistolari tagħha f'bidma istituzzjonali, u b'dal-pass uriet mhux biss nuqqas ta' qtugħ fid-djalogu mal-poeta, iżda wkoll għarfien sofistikata tal-mod u l-mezzi li bihom id-djalogu mal-poeta għandu jitkompla wara mewtu. Uriet, fi kliem ieħor, li l-poeta jikseb id-dimensjoni kulturali li tixraq meta nirrelataw miegħu bħala istituzzjoni poetika, li tinbena bil-pubblikazzjonijiet, b'diskorsi, u b'metodi oħra li jsawru t-tradizzjoni tiegħu.

Paul Ricoeur darba qal li l-awtur jibda jeżisti wara mewtu, meta l-kitbiet tiegħu jitkellmu floku, u appuntu jagħtuh il-pozizzjoni ta' awtur, jiġifieri l-kariga ta' xi hadd li kkrea xogħol

letterarju li se jkompli jesprimi ruħu f'ċirkustanzi u fi żmenijiet li fihom il-kittieb innifsu mhux preżenti. Jien nara f'Karmen Mikalleg Buħaġar żvilupp simili: minn korrispondenza ma' bniedem għal korrispondenza ma' poeta, li jikseb lehen kull darba li l-kelma miktuba tiegħu terġa' tinqara. Fil-fatt, anki fl-ewwel tip ta' korrispondenza, dik li sehhet bl-ittri bejn Karmen Mikalleg Buħaġar u Dun Karm, ma hemmx hliel il-medju tal-kelma miktuba. F'uhud mill-ittri li baġtilha Dun Karm hemm referenza għad-distanza bejniethom u għaż-żmien twil – ġieli xhur shaħ – li xi ittra ta' Karmen Mikalleg Buħaġar kienet tkun hadet sakemm waslet għandu, speċjalment matul il-gwerra. Hemm ukoll referenza għal xi ittri li ntilfu fit-triq. Id-distanza fiżika bejn daż-żewġ persuni, li fil-fatt baqgħu qatt ma ltaqgħu, mhix hliel spazju li ngħata lill-kelma miktuba, spazju li Paul Ricoeur isejjaħlu distanza produttiva, għax hi distanza li permezz tagħha tinholq ir-realtà tal-qari u ta' l-interpretazzjoni. B'din id-distanza, il-kitba għandha s-setgħa terġa' titkellem fi żmenijiet u f'postijiet li fihom l-awtur mhux preżenti, iżda li fihom l-interpretazzjoni ta' diversi qarreja tassumi rwol produttiv, billi ġgedded u testendi t-tradizzjoni marbuta mal-poeta.

Karmen Mikalleg Buħaġar ghexet din l-esperjenza ta' kitba li tieħu post il-preżenza fiżika tal-kittieb, u għalhekk setgħet faċilment tgħaddi għat-tieni korrispondenza tagħha, il-korrispondenza ma' poeta li wara l-1961 kien preżenti biss fil-poeżija tiegħu, jew fil-kitba artistika. Bdiet iżzur lil Malta mill-1971 biex tikkommemora l-mewt ta' poeta li qatt ma ltaqgħet miegħu. Bil-fondazzjoni tagħha għenet biex tinbena skola tal-poeta, jew dik li l-kritiku Stanley Fish isejħilha komunità interpretattiva. U billi għenet fit-twaqqif ta' istituzzjoni letterarja, biddlet il-korrispondenza ma' poeta f'korrispondenza professjonali bejn il-qarreja tal-poeta. F'istituzzjoni letterarja, il-poeta jsir entità li tkompli tinbena b'mod intersuġġettiv, jew b'interazzjoni bejn il-perspettivi jizdiedu ta' ġenerazzjonijiet differenti ta' qarreja, li jistgħu jkunu ordinarja daqskemm speċjalizzati.

Jien naħseb li l-esperjenza straordinarja ta' Karmen Mikalleg Buħaġar, jiġifieri li saret taf poeta ħaj bil-medjazzjoni tal-kelma miktuba u allura minn distanza produttiva, għenitha tagħraf l-eżistenza kulturali tiegħu qabel nies ohra li kienu ltaqgħu ma' Dun Karm personalment, għax għenitha tittratta lill-poeta b'mod xieraq: billi thalli l-kelma miktuba tiegħu titkellem minfloku, u billi tifhem li dil-kelma miktuba tiġgedded minn komunità interpretattiva. Għarfet li Dun Karm niltaqgħu miegħu fil-qari ta' "Il-Għanja tar-Rebħa," fl-istudju ta' "Il-Jien u lil Hinn Minnu," u f'diskors fuq il-mekkanizmi metaforiċi li haddem, eżattament bħalma lllum niltaqgħu ma' Keats f'argument kritiku fuq "Ode to Autumn," u

nikkorrispondu ma' Coleridge waqt diskussjoni fuq "The Rhyme of the Ancient Mariner." Għarfet, imqar jekk bl-għajnuna ta' gwerra dinjija u ta' accidenti oħra ta' l-istorja, li poeta ssir tafu tajjeb mill-bogħod, bl-intervent ta' diversi qarreja oħra li jigu bejnek u bejnu, jew permezz ta' istituzzjoni letterarja li inti stess tista' tkompli tibni.

Teoriċi ta' l-interpretazzjoni illum jistqarru li ma kienx ikun hemm bżonn l-interpretazzjoni kieku ma kienx hemm distanza mill-awtur. Izda biex tingheleb din id-distanza kellha tinholoq akkumulazzjoni ta' interpretazzjonijiet, li flimkien sawru l-għerf uman, bħat-tradizzjoni letterarja li tkompli tikber minn żmien għal żmien. Il-fatt li d-distanza kienet kundizzjoni dejjiema fil-korrispondenza bejn Karmen Mikallef Buħaġar u Dun Karm seta' għen biex dil-mara tagħraf mod kulturali u estetikament korrett kif din id-distanza tingheleb.

Illum ahna qegħdin nagħmlu l-istess haġa bil-figura ta' Karmen Mikallef Buħaġar. Qegħdin nagħrfu fiha mhux biss mara, izda parti mill-istituzzjoni letterarja tagħna. Qegħdin nikkommemoraw mudell ta' mgħiba kulturali. Jien nara fil-figura tagħha simbolu ta' għarfien proprju u xieraq tal-poeta bħala tradizzjoni, u nemmen li minhabba s-sehem li tat biex titwaqqaf tradizzjoni letterarja Maltija nista' ngħid li illum jien ukoll ikkorrispondejt ma' Dun Karm.

Grazzi.